

61 בדינים, הן בדין הן בפשרה, ונשבעו שניהם לקיים עליהם כל
 62 אשר יגזרו אותם העשרה, ואם לא יסכימו לדעת אחת שילכו
 63 אחר הרוב כדין תורה, ובין כך ובין כך נסתלק אחד מהם ולא
 64 רצה להיות עמהם באותה ברירה ולא אומר דעתו באותו ענין,
 65 תודיעני אם ראובן חייב לקבל מה שאמרו התשעה הנותרים
 66 או רובם. תשובה, דבר ברור הוא שכיון שנסתלק אחד מהם
 67 נתפרדה חבילה, ולא עוד אלא אפילו אמר איני יודע, אינם
 68 יכולים לגמור הדין על פי תשעה הנותרים, שאין הולכים אחר
 69 הרוב אלא כשרבו המזכים על המחייבים או המחייבים על
 70 המזכים מתוך משא ומתן של כולם אבל כשהמיעוט איננו –
 71 לא, שאילו היה שם אותו האחד שמא היה מראה טעם הפך
 72 מה שהסכימו הרוב ויודו הרוב בכך. וכן כשהיחיד אומר איני
 73 יודע... ודברים אלו פשוטים הם לענין הדין, והוא הדין
 74 לפשרה, דמאי שנא, ואין רוב בכל מקום אלא רוב הבא מתוך
 75 הכלל ומתוך משא ומתן, אבל רוב הנפרד מן הכלל ודין או
 76 בוצעין לעצמן שלא מתוך משא ומתן עם הכלל או שלא
 77 במעמדן, לא עשה כלום, ע"כ... כתב הרשב"א בתשובה (ח"ה
 78 סי' רפט) דעו כי כל שקבלו עליהם הקהל דעות אנשים ארבעה
 79 או חמשה או יותר, אין הולכים אחר הרוב, שאין רוב אלא
 80 בבית דין ואם לא הושוו כולם לדעת אחת הרי הנתבע פטור...
 81 וזה דבר ברור, ולא עוד אלא אפילו אמרו הקהל שילך אחר
 82 הרוב אם הם שקולים הרי הוא פטור, ואין אומרים בכיוצא
 83 בזה יבואו אחרים וכיריעום, שהקהל לא קבלו עליהם דעת
 84 המכריעים אלא לדעת ברורים אלו ירדו ולא לדעת אחרים...
 85 **שו"ע חו"מ סי' יג ס"ז**: אם ביררו להם עשרה אנשים שיזונו
 86 להם, בין בדין בין בפשרה, ושאלם לא יסכימו לדעת אחת ילכו
 87 אחר הרוב, ונסתלק אחד מהם ואינו אומר דעתו, או שאומר
 88 איני יודע, אפילו הסכימו התשעה כולם לדעת אחת - אינו
 89 כלום.
 90 **משנה סנהדרין פ"ב מ"ב-ד**: המלך ... ומוציא למלחמת
 91 הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד...
 92 **רמב"ם, ספהמ"צ - מהדור ר"ח העליר, סוף שורש יד**:
 93 ...ויודע שהמלחמה וכבוש הארצות לא יהיו אלא במלך
 94 ובעצת סנהדרי גדולה וכהן גדול... לפרסום הענינים האלו
 95 כולם אצל רוב האנשים, כל מצות עשה או לא תעשה שתהיה
 96 תלויה... או בנביא ומלך או מלחמת מצוה או מלחמת הרשות,
 97 לא אצטרך שאומר בה וזאת אין אנו חייבים בה אלא בפני
 98 הבית, אחר שזה מבואר ממש שזכרנו, ומה שאפשר שיסופק
 99 בו אעורר עליו בעזרת האל...
 100 **השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם - העשין והלאוין**
 101 **שסילק**: ... שייראה לי שמצוה על המלך או על השופט ומי
 102 שהעם ברשותו להוציאם לצבא במלחמת רשות או מצוה,
 103 להיות שואל באורים ותומים ועל פיהם יתנהג בעניינם...
 104 **משפט כהן סי' קמד [טו-א]**: ... אי אפשר לדעת פרטי המצב
 105 אז [= תקופת החשמונאים], אף על פי שכתובים לפנינו רושמי
 106 דה"י, כמשכ"ל בשם הרמב"ם במו"נ, ע"ד ערך הידיעה של
 107 העבר מהדברים הנכתבים...
 108 **מקבים א' יג, מא-מב**: בשנת שבעים ומאה הוסר עול הגויים
 109 מישראל. ויחל עם ישראל לכתוב בספרים ובשטרות בשנת
 110 אחת לשמעון הכהן הגדול ושר צבא ונשיא היהודים.
 111 **יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, ספר 13, פרק יא,**
 112 **פסקה א, סעיף 301**: [יהודה אריסטובולוס הראשון] הוא
 113 היה הראשון שענד כתר, 471 שנה ושלושה חודשים אחרי ששב
 114 העם לארצו כשנשתחרר משעבוד בבל.
 115 **קידושין סו ע"א**: מעשה בינאי המלך שהלך לכוחלית
 116 שבמדבר וכיבש שם ששים כרכים... והיה שם אחד איש לץ
 117 לב רע ובלעיל ואלעזר בן פועירה שמו, ויאמר אלעזר בן
 118 פועירה לינאי המלך: ינאי המלך, לבם של פרושים עליך...
 119 ויאמר יהודה בן גדידה לינאי המלך: ינאי המלך, רב לך כתר
 120 מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן...

1 **נדרים כח ע"א**: והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא...
 2 **רמב"ם הל' גזלה ואבדה פ"ה הי"א-י"ח**: במה דברים
 3 אמורים שהמוכס כליסטיס, בזמן שהמוכס גוי או מוכס
 4 העומד מאליו או מוכס העומד מחמת המלך ואין לו קצבה
 5 אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה, אבל מכס שפסקו
 6 המלך ואמר שילקח שלישי או רביעי או דבר קצוב והעמיד
 7 מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך ונודע שאדם זה נאמן ואינו
 8 מוסיף כלום על מה שגזר המלך, אינו בחזקת גזלן, לפי שדין
 9 המלך דין הוא, ולא עוד אלא שהוא עובר המבריח ממכס זה
 10 מפני שהוא גוזל מנת המלך, בין שהיה המלך גוי בין שהיה
 11 מלך ישראל. וכן מלך שהשים מס על בני העיר או על כל איש
 12 ואיש דבר קצוב משנה לשנה... או שגזר שכל מי שיעבור על
 13 דבר זה ילקחו כל נכסיו לבית המלך, או כל מי שימצא בשדה
 14 בשעת הגורן הוא יתן המס שעליה... וכל כיוצא בדברים אלו
 15 אינו גזל, וישראל שגבה אותן למלך אינו בחזקת גזלן והרי
 16 הוא כשר... וכן מלך שכעס על אחד מעבדיו ושמשו מבני
 17 המדינה ולקח שדהו או חצרו אינה גזל ומותר ליהנות בה
 18 והלוקח אותה מן המלך הרי היא שלו ואין הבעלים מוציאין
 19 אותה מידו, שזה דין המלכים כולם ליקח כל ממון שמשיהם
 20 כשכועסין עליהם... וכל הקונה אותה מן המלך זכה בה...
 21 כללו של דבר כל דין שיחוקק אותו המלך לכל... אינו גזל...
 22 שדין המלך דין הוא כמו שאמרנו. וכן מלך שגזר שכל מי שיתן
 23 מס הקצוב על האיש ישתעבד בזה שלא נתן, ובא ישראל ונתן
 24 המס שעל ישראל זה העני, הרי זה עובד בו... שדין המלך
 25 דין... מלך שכרת אילנות של בעלי בתים ועשה מהן גשר מותר
 26 לעבור עליו, וכן אם הרס בתים ועשה אותן דרך או חומה
 27 מותר ליהנות בה, וכן כל כיוצא בזה, שדין המלך דין. במה
 28 דברים אמורים, במלך שמתבעו יוצא באותן הארצות, שהרי
 29 הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם
 30 והם לו עבדים, אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזלן בעל
 31 זרוע, וכמו חבורת ליסטיים המזויינין שאין דיניהן דין וכן מלך
 32 זה וכל עבדיו כגזלן לכל דבר.
 33 **ר"ן, נדרים, שם**: כתבו בתוספות דדוקא במלכי עובדי
 34 כוכבים אמר דדינא דמלכותא דינא, מפני שהארץ שלו ויכול
 35 לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ, אבל
 36 במלכי ישראל, לא לפי שא"י כל ישראל שותפין בה...
 37 **רשב"א, נדרים, שם**: ופירשו בתוס' בשם ה"ר אליעזר,
 38 דדוקא במלכי אומות העולם אמרו דינא דמלכותא דינא,
 39 ומשום דמצי אמר להו אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם,
 40 שהארץ שלו היא, אבל במלכי ישראל לאו דינא, דאינו יכול
 41 ליטול מהם משלהם כלום, לפי שא"י כל ישראל שותפין בה
 42 ואין בה למלך יותר מלאיש אחר. ותדע לך דהכי הוא דהא
 43 איכא מ"ד (סנהדרין כ ע"ב) כל האמור בפרשת מלך מלך
 44 אסור בו ולא נאמר אלא ליראם ולבהלם, ואמאי תיפוק לי
 45 משום דדינא דמלכותא דינא, אלא דלא נאמרו דברים אלו
 46 במלכי ישראל אלא במלכי האומות.
 47 **שו"ת הרשב"א ח"ה סי' קכו**: ... כל שביררו הקהל עשרה,
 48 או פחות מכאן או יתר מכאן, כל שלא אמרו שילך אחר הרוב
 49 אינו כלום עד שיסכימו כולם לדעת אחד. ואפי' אמרו בפירוש
 50 שילך אחר הרוב, אין הרוב יכול להסכים על דבר עד שיהיו
 51 כולם במעמד אחד ומתוך מעמדם יסכים הרוב. דומיא דבי"ד,
 52 דאפי' סנהדרי גדולה אם ישבו ע' מהם לעצמם וחייבו או זכו
 53 אין דיניהן דין אלא א"כ היו ע"א במעמד אחד ונושאין ונותנין
 54 בדבר. כי שמא האי יראה ראה או יטעון טענה חזקה שיקבלו
 55 חבריו וישובו לדעת אחרת. אבל כל שהיו במעמד ונשאו ונתנו
 56 בדבר, הלכה כדברי הרוב... מ"מ כבר אמרתי לך שאין שום
 57 הסכמה מהסכמותיהם הסכמה עד שתצא הסכמה מתוך
 58 משאם ומתנם של כל העשרה.
 59 **ב"י חו"מ סי' יג [ז]**: כתב הרשב"א (בתולדות אדם סי' קד),
 60 שאלת ראובן ושמעון שבררו להם עשרה אנשים לראות

182 המלכות. ובה הי מקום לישיב הסתירה מפ"ה דסנהדרין
183 ה"א, שכתב אין מעמידין מלך אלא ע"פ ב"ד של שבעים
184 ואחד, ולא הזכיר נביא, משום דבדיעבד ה"ז מלך, אבל
185 בהלכה ח' דה' מלכים כאן, שכתב לשון בדיעבד: נביא
186 שהעמיד, משמע דגם בדיעבד א"א להעמיד מלך בלא נביא,
187 ואין לו דין מלך. וצריך לומר דבזמן שיש נביא בישראל גם
188 בדיעבד אין מלך עומד בלא נביא, אבל כשאין נביא אז
189 מעמידין ע"פ ב"ד הגדול. ואולי כונת הרמב"ם, דדוקא בזמן
190 שעומד ג"כ מלך מבית דוד, אם העמיד נביא מלך אחר על חלק
191 מישראל או רובו יש לו דין מלכות, וזה א"א בלא נביא... אבל
192 כשיש עיכוב ואין עומד מלך מבית דוד, כשכבר נפסקה
193 שלשלת הירושה מכמה דורות ע"י הגלות, ולא נתברר מי הוא
194 הזוכה לשבת על הכסא, אז מעמידין גם בלא נביא אלא ע"פ
195 ב"ד. וזה הי ענין מלכות בית חשמונאי. ומה שכתב הרמב"ן
196 (בראשית מ"ט י'), שעשו שלא כראוי על אשר לא החזירו
197 המלכות לבית דוד, בודאי הי ראוי להשתדל בזה, ואם אולי
198 היתה בזה העכבה, מצד המלכיות המושלות אז עליהם, הי
199 ראוי לדבריו עכ"פ למנע מלקבל מלכות לכתחילה. אבל מ"מ
200 כשמנוהו ישראל בהסכמת סנהדרין, שראו ג"כ שיש צורך
201 בדבר, ואולי ראו שבלא עזרתם של החשמונאים, שזכו
202 לתפארת גדולה באומה, מצד מעשיהם הגדולים וקדושת
203 חסידותם ותורתם המרובה, לא הי אפשר להעמיד מלך
204 מב"ד, ע"כ הסכימו גם הם על המינוי שלהם, ולא נחשב זה
205 להסנהדרין לדבר שאינו ראוי, גם לדעת הרמב"ן, כ"א
206 להחשמונאים עצמם, שהם היו יכולים להשתדל בדבר, ע"פ
207 הסכמת האומה; ואי אפשר לדעת פרטי המצב אז, אף על פי
208 שכתובים לפנינו רושמי דה"י, כמשכ"ל בשם הרמב"ם במו"נ,
209 ע"ד ערך הידיעה של העבר מהדברים הנכתבים. וחוף מזה
210 נראים הדברים, שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם
211 ג"כ מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכיות
212 של המשפטים ליד האומה בכללה. וביחוד נראה שגם כל
213 שופט שקם בישראל דין מלך יש לו, לענין כמה משפטי
214 המלוכה, וביחוד למה שנוגע להנהגת הכלל. ואפילו בענינים
215 פרטיים... אמנם עכ"פ הננו רואים שהרמב"ן לא ס"ל הכי.
216 אבל למה שנוגע להנהגת הכלל, כל שמנהיג את האומה דן הוא
217 במשפטי המלוכה, שהם כלל צרכי האומה הדרושים לשעתם
218 ולמעמד העולם.
219 ומלשון המדרש רבה אמור פ' כ"ו, שאמר על שאול: דור דור
220 ושופטי דור דור ומלכיו כו', מלך ראשון שיעמוד על בניך,
221 משמע שיהושע לא הי מלך אלא שופט, ומ"מ כתב הרמב"ם
222 בה' סנהדרין ה"ל, שהרג את עכן מדין המלכות, ע"פ הודאת
223 עצמו. אלא שאין מדבריו אלה של הרמב"ם כ"כ ראייה, שהרי
224 נראה מלשונו בה' מלכים פ"א... דס"ל שיהושע מלך הי. וכן
225 נראה ממש"כ בפ"ג הי"ח... וכן מוכרח מדי הגמ' סנהדרין מ"ט
226 א... ומשו"ה דחה הרמב"ם את המדרש הנ"ל מכח סוגית
227 הש"ס. ומ"מ הסברא קימת, דלענין משפט המלוכה, שנוגע
228 להנהגת הכלל, ודאי גם שופטים מוסכמים ונשיאים כלליים
229 במקום מלך הם עומדים.
230 וסעד לדבר הוא לשון הרמב"ם בפ"ד דסנהדרין הי"ג: ראשי
231 גליות שבבבל במקום מלך הן עומדים ויש להם לרדות את
232 ישראל בכל מקום כו'. וק"ו שנשיאים המוסכמים באומה,
233 בזמן שהיא בארצה ובשלטונה, באיזו מדריגה שהיא,
234 שהועמדו בשביל הנהגת האומה, לא רק בעיקר בשביל
235 הרבצת התורה... אותם שהוסכמו בעמדתם לכתחילה בשביל
236 האומה בהנהגת הכללית, גם הארצית, כמלכי בית
237 חשמונאי, וגם נשיאיהם, פשיטא דלא גריעי מראשי גליות
238 שבבבל... כשמתמנה מנהיג האומה לכל צרכיה בסגנון
239 מלכותי, ע"פ דעת הכלל ודעת ב"ד, ודאי עומד הוא במקום
240 מלך, לענין משפטי המלוכה, הנוגעים להנהגת הכלל.
241 ויש מהראשונים, שבקשו לישיב הזרות בעובדא דבת יפתח,
242 שהי ממשפט המלוכה שישמור מוצא שפתיו, ביחוד ברבים

121 **שבת טז ע"ב**: דאמר רב יהודה אמר רב, מעשה בשל ציון
122 המלכה שעשתה משתה לבנה, ונטמאו כל כליה, ושברתן...
123 [רש"י: בשל ציון - בימי שמעון בן שטח היתה].
124 **סדר עולם רבה (ליינר) פרק ל**: רבי יוסי אומר מלכות פרס
125 בפני הבית ל"ד שנה, מלכות יון מאה ושמונים, מלכות בית
126 חשמונאי מאה ושלוש, מלכות הורודוס מאה ושלוש, מכאן
127 ואילך צא וחשוב לחרבן הבית...
128 **ספר יוחסין מאמר ראשון**: ... וזה יהודה מלך שש שנים ונהרג
129 במלחמת מצוה לעולם הבא. ואחריו מלך יונתן אחיו... וזה
130 יונתן מלך שש שנים. ואחר כך מלך שמעון אחיו בן מתתיה
131 י"ח שנים. ואלו השלשה אחים שמלכו שלשים שנה הם
132 צדיקים שאמר זכריה עליהם וישקלו את שכרי שלשים כסף.
133 אבל בדברי הימים של הרומיים יהודה מלך ארבע שנים,
134 ויונתן י"ט, ושמעון ח' שנים, וכן בספר בן גוריון. ומאז
135 התחילו הרומיים לכבוש ישראל שיהיו תחת ידם... ואחר זה
136 מלך יוחנן בן שמעון בן מתתיה הנקרא הורקנוס...
137 **שו"ת משפט כהן סי' קמג**: ולענין הצלת כלל ישראל... הוא
138 דבר פשוט כ"כ שא"צ ב"ד ע"ז. וממלחמת מצוה לע"ד אין
139 ללמוד כלל, דע"כ עניני הכלל דמלחמות יוצאים הם מכלל זה
140 דוחי בהם, שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא, ואיך מצינו
141 היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרווחה, אלא
142 דמלחמה והלכות צבור שאני. ואולי הוא מכלל משפטי
143 המלוכה, שהיו ודאי רבים ונמסרים באומה, כמו שכי
144 הרמב"ם פ"ג דמלכים הי"ח דאין רשות למלך להרוג אלא
145 בסייף, וכן שאין לו כח להפקיר ממון ואם הפקיר הו"ל גזל,
146 וכמו הרוגי מלך נכסיהם למלך (סנהדרין מח ע"ב) ופסקה
147 הרמב"ם שם, וכל אלה ועוד כיו"ב הם שרידים שנשארו לנו
148 ממשפטי המלוכה, שהם אינם ע"פ גדרי התורה של הלכות
149 יחיד (ובמק"א בארתי, שגם אלה יש להם מקור בתורה, אלא
150 שדרכי הדרשה בזה נמסרו לכל מלך כבינתו הרחבה, ומשו"ה
151 צריך שיכתוב לו שני ס"ת, וכ"א לשם קדושה מיוחדת, ועל
152 הס"ת ששייך לכל בן ישראל נאמר לבלתי רום לבבו ולבלתי
153 סור וגוי אעפ"י שבס"ת דמצד המלוכה מלך פורץ לעשות לו
154 דרך ואין מוחין בידו), ומהם ג"כ דיני המלחמה, בין מלחמת
155 מצוה ובין מלחמת רשות, וא"א ללמוד מזה למקום אחר...
156 **שם, סימן קמד [יג]**: ... שעניני המלחמות הם ממשפטי
157 המלוכה... כל דבר כללי הנוגע לאומה, וגם כל תיקון של
158 הוראת שעה, לגדור בפני עושי עולה, הכל הוא בכלל משפטי
159 המלוכה, שיש רשות למלך להתנהג בהם כפי ראות עיניו,
160 אפילו כשאינו נוגע כלל לטובתו ולכבודו, כ"א לטובתן
161 ולכבודן של ישראל...
162 **שם, שם, [טו - א]**: ומ"ש כת"ר, דאם מלחמות ממשפט
163 המלוכה הן, איך נלחמו החשמונאים כנגד חיילות סוריא בלא
164 מלך. הנה על המלחמה היסודית של החשמונאים, שהיתה
165 ביחוד נגד השמד ושעת הגזירה של היונים, להשכיחם תורתך
166 ולהעבירם מחוקי רצונך, ע"ז אין מה לשאול כלל, שהרי גם
167 על מצוה קלה יהרג וא"י, ואיך לא תהי רשות וגם חובה
168 להתחזק במלחמה, כדי לבטל את כח השמד ולהעמיד את
169 כללות הדת על תילה. ועל המלחמות הבאות אח"כ, שגם
170 המלכים הכשרים שבהם נלחמו, אז הלא כבר היו מלכים
171 מועמדים ע"פ הסכמת האומה. אמנם יש לדייק מלשון
172 הרמב"ם בפ"א דמלכים הלכה ח', שכתב: נביא שהעמיד מלך
173 משאר שבטי ישראל, והי אותו המלך הולך בדרך התורה
174 והמצוה ונלחם מלחמות ה', הי"ז מלך, וכל מצות המלכות
175 נוהגות בו, שדוקא ע"פ נביא הוא דהוי מלך, ולא ע"פ הסכמת
176 האומה בלא נביא, ובזמן החשמונאים כבר פסקה הנבואה
177 מכבר, וכ"כ בהלכה ג' שם: אין מעמידין מלך בתחילה אלא
178 ע"פ ב"ד של שבעים זקנים וע"פ נביא, דמשמע דתרוייהו בעינן
179 ב"ד של שבעים זקנים וגם נביא. אלא שמדבריו כאן בהלכה
180 ג' הי אפשר לומר, דלכתחילה היא המצוה בכך, אבל אם
181 העמידו ישראל מלך בלא נביא ג"כ הרי זה מלך לכל מצות

304 יבטיחו הכתוב ליהודה, רק כל ימי היות הממשלה לישראל
305 מצד עצמם לא תיכרת משבט יהודה, והממשלה לעולם תהיה
306 בשבטו כל זמן שתהיה בישראל. אבל לא הבטיח שלא יתמנה
307 אדם בשררה מן השררות אם אינו משבט יהודה. והמלכים
308 אשר מלכו בבית שני, לא היתה מלכותם מצד עצמם כלל, אבל
309 הם כפקידים למלך פרס ורומי, גם לזולתם מן המלכים. אבל
310 מכל מקום אין כוונתו שלא תהיה מלוכה וממשלה לאחד
311 מאחיו, אבל הבטיחו שלא תיפסק מן שבטו הממשלה לגמרי,
312 כל זמן שתהיה המלוכה לישראל, אבל בהיות ישראל בגלות,
313 אין מלך ואין שר, לא הובטח שבט יהודה שתישאר לו
314 ממשלה. ועל דעת רבותינו ז"ל יש כאן דרך אחרת...
315 **רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פ"ג ה"א**: בבית שני כשמלכו
316 יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק
317 בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו
318 להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל
319 מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלהי
320 אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים
321 הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן
322 הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד
323 החורבן השני.
324 **דעת כהן, סו"ס טט**: ול"ג דה"פ, דשמואל באמת הי' מלך על
325 ישראל ויהודה, כדאיתא באגדת שמואל (פ"ט) ובילקוט ירמיי
326 (רצ"ב), והי' לו סגולת מלך גם לזה שאין ההדיוט יכול
327 להעלותו, ומשו"ה לא היתה יכולה להעלות באוב את שמואל
328 כ"א על שם שאול, שדוקא הדיוט אינו מעלה את המלך, אבל
329 מלך מעלה את המלך, והאשה סברה ששמואל, כיון שהמליכו
330 את שאול, וגם שלא הי' מוכתר בפרסום כ"א בשם שופט
331 ונביא, שאינו מלך, והיא לא הכירה שהוא שאול עד אח"כ...
332 **הערת הרצי"ה, דעת כהן עמ' תמא**: וכן גם במדרש תהלים
333 בתחילתו ובפכ"ה, דהיינו שהיו לו צדדים מיוחדים של
334 מלכות, אף על פי שבדאי לא היה בעל מדת מלכות בעצמה
335 בכללותה, כמבואר בזהר תרומה קנד, כי נאמן לנביא, ולא
336 למלך, נביא ודיין הוה, דאי מלך הוה לא שאלו ישראל מלך,
337 ובאורות הקדש ח"א עמ' רעח ובמהרש"א ברכות ל"א, שמה
338 שהי' שקול כמשה ואהרן הוא בצדדים מיוחדים. ובדרשות
339 הר"ן דרוש י"א: כאשר לא יהיה מלך בישראל, השופט יכלול
340 שני הכחות, כח השופט וכח המלך. וכן בענין דין כח המלכות
341 של יהושע, [ע' בראשית רבה פר' צ"ח - שהיתה המלכות
342 שאולה בידו]. ע' משפט כהן עמ' שלו, וע' יומא עג, וב"ב עה
343 רשבי"ם ד"ה אוי, וע' ירוש' סנהדרין פ"ב ה"ו.
344 **משפט כהן סימן קמה**: ממוצא דברינו למדנו, שאין מקום
345 שאלה אם הי'ה בשופט, שכ"ז שאין שם מלך אין אפשר
346 לכבוש את אמי"צ במלחמה, מפני שבלא מלך אי"מ למלחמת
347 הרשות, ורק ע"פ נביא אפשר. וגם י"ל דמשכח"ל אם מדעת
348 כל ישראל יוצאים, ד"ל דהא דבעי מלך הוא דוקא לענין כפי,
349 והלשון מוציא בפ"ב, וכן אין מוציאין בפ"ק, משמע הכי
350 קצת, דהכונה דבעל כרחן אין מוציאין אותם, אבל ברצונם
351 יוצאים. מ"מ אין זה ברור... ועכ"פ זה ברור, דחילוק יש בין
352 מלך לשופט, דמלך אפ"ל לכבש אמי"צ ע"פ ב"ד, ולכוף ע"ז את
353 הצבור, ושופט כשלא ע"י רצון הצבור ודאי אסור... וע"י רצון
354 הצבור הדברים נוטים לכאן ולכאן, ולע"ד מסתברא לאסור
355 כ"ז שלא נשלמו הפרטים של ב"ד ומלך או נביא, וכמשכ"ל
356 בס"ד.
357 **עמק הנצי"ב, על ספרי [ג] שופטים, יד (עמ' קפח)**: .. וע'
358 רמב"ן עה"פ לא יסור שבט מיהודא, דנענשו מלכי חשמונאי
359 ע"ז, והיינו משום שהי' בע"כ כמו משוח, אבל שופט בעלמא
360 ברצון שרי, ועלי הכהן ושמעון הצדיק יוכיחו...
361 **ריא"ה הרצוג, פסקים וכתבים, או"ח - ב, ס' קטו (עמ')**
362 **תקכ-תקכג**: ... וע"כ יש למלחמה זו דין מלחמה של עזרת
363 ישראל מיד צר שבא עליהם, והרי זו מלחמת מצוה,
364 ובמלחמת מצוה א"צ אלא צו המלך. וא"ת הלא גם מלך אין

243 ובענין כללי... ומסייע קצת לזה לשון אני מלך, שאמר יפתח
244 על עצמו, בלשון המד"ר הנ"ל, אעפ"י שלא הי' כ"א שופט,
245 והיינו שענין זה יסוד וכח קיומו הוא מצד הנימוס המלכותי
246 שבו. ובמ"ר קוהלת פ"י פט"ו הלשון הוא אני ראש וקצין, ולא
247 לשון מלך כבמד"ר ויקרא הנ"ל...
248 **רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ד הי"ג**: ראשי גליות שבבבל
249 במקום מלך הן עומדים, ויש להן לרדות את ישראל בכל
250 מקום ולדון עליהן בין רצו בין לא רצו, שנאמר לא יסור שבט
251 מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל.
252 **רמב"ן בראשית מט, י**: לא יסור שבט מיהודה - אין ענינו
253 שלא יסור לעולם... אבל ענינו שלא יסור שבט מיהודה אל
254 אחד מאחיו, כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה, ולא
255 ימשול אחד מאחיו עליו, וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו,
256 שכל מחוקק בישראל אשר בידו טבעת המלך ממנו יהיה, כי
257 הוא ימשול ויצוה בכל ישראל, ולו חותם המלכות, עד כי יבא
258 שילה ולו יקחת כל העמים לעשות בכולם כרצונו, וזהו
259 המשיח... ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר
260 השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה...
261 וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך
262 אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת
263 הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע (ח, ד) הם המליכו ולא
264 ממני. וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו
265 חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל,
266 ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן
267 החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם
268 נפלו ביד אויביהם בחרב. והגיע העונש בסוף למה שאמרו
269 רז"ל (ב"ב ג ע"ב) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא
270 עבדא הוא, שנכרתו כולם בעון הזה. ואף על פי שהיה בזרע
271 שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי
272 הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה
273 ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם
274 מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את
275 עבדיהם והם הכריתום. ואפשר גם כן שהיה עליהם חטא
276 במלכותם מפני שהיו כהנים ונצטוו (במדבר יח, ז) תשמרו את
277 כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבודת
278 מתנה אתן את כהונתכם, ולא היה להם למלוך רק לעבוד את
279 עבודת ה'. וראיתי בירושלמי במסכת הוריות (פ"ג ה"ב) אין
280 מושחין מלכים כהנים, אמר רבי יהודה ענתוריא על שם לא
281 יסור שבט מיהודה, אמר רבי חייא בר' אבא למען יאריך ימים
282 על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל (דברים יז, כ), מה כתיב
283 בתריה לא יהיה לכהנים הלויים (שם יח, א). הנה שנו בכאן
284 שאין מושחין מלכים מן הכהנים בני אהרן, ופירש תחילה
285 שהוא לכבוד יהודה, שאין השררה סרה מן השבט ההוא,
286 ולפיכך אף על פי שישאר מקימים עליהם מלך משאר
287 השבטים כפי צורך השעה אין מושחים אותן שלא יהיה
288 עליהם הוד מלכות, אלא כמו שופטים ושוטרים יהיו. והזכירו
289 הכהנים שאף על פי שהן בעצמן ראויים למשיחה, אין מושחין
290 אותן לשם מלכות, וכל שכן שאר השבטים, וכמו שאמרו
291 בגמרא (הוריות יא ע"ב) שאין מושחין אלא מלכי בית דוד.
292 ורבי חייא בר אבא פירש שהוא מנוע מן התורה שלא יהיה
293 לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה במלכות. והוא דבר
294 ראוי והגון.
295 **ירושלמי הוריות פ"ג ה"ב [טו ע"ב]**: אין מושחין מלכים
296 כהנים. רבי יודה ענתודרייה על שם (בראשית מט, י) לא יסור
297 שבט מיהודה. א"ר חייא בר בא (דברים יז, כ) למען יאריך
298 ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב כל ישראל, מה כתיב
299 בתריה (שם יח, א) לא יהיה לכהנים הלויים.
300 **דרשות הר"ן דרוש ז**: ... ועל הדרך הזה אמר הרמב"ן ז"ל...
301 וזה היה עונש החשמונאים... אלו דבריו. ודברי תימה הם...
302 אבל לדעתי הפרשה הזאת רומזת לכל שבט ושבט מה
303 שיקרנו... ואין ממלכי חשמונאי על זה קושיא כלל, כי לא

365 לנו, אומר אני שכל שאין נותנים לו המלכות לעולם אין צריך
366 שיהיה מבית דוד, ומלך שלא מבית דוד אינו טעון משיחה
367 בשמן המשחה (הוריות יא ע"ב), והמלך אין כחו אלא מן העם
368 שנבחר ע"י העם. וכן יש לנו לאמר שהעם כולו, ועיקר עם
369 ישראל הם היושבים בארץ ישראל כנ"ל, יש לו הסמכות של
370 המלך בנוגע לענייני האומה, וכיון שהרוב הגדול והמכריע
371 מכריז על מלחמה זו הרי זה כצו המלך ויש בידם לכוף...
372 כמדומה לי שיש לנו יסוד לבוא לידי מסקנה שזוהי מלחמת
373 מצוה, ושהישוב ומה גם בצירוף רוב ישראל בחו"ל כחס יפה
374 כח מלך להכריח על הגיוס.
375 **משפטי שאול – ארץ ומדינה, עמ' שלט**: עיין מה שכתבתי
376 שם (עמוד הימיני סימן ז') שנתבאר ללא כל ספק שמלכי
377 חשמונאים תורת מלך עליהם לכל דבריהם...
378 **שם, עמ' שלה**: והנה ברדב"ז פ"ג ממלכים ה"ח כתב שה"ה
379 במלך שבא ע"י הסכמת כל ישראל... אכן דברי הרדב"ז
380 מוכרחים מהא דחזינן דמלכי בית חשמונאי היה להם דיני
381 מלכים, כדחזינן דרק לענין אגריפס היה פקפוק, אבל שאר
382 המלכים נראה שה"ה להם ודאי תורת מלכים, אעפ"י שלא
383 היתה כבר הנבואה באותה שעה, ועוד דוגמאות...
384 **שם, עמ' קיב**: ... אולי בזה יש לטעון כי בימי חשמונאים
385 שבטלה מלכות זרים ה"י צריך לחול דין חדש של שביעית
386 מה"י והיה צריך לגמור הקידוש שלא ה"י שלם קודם, כה"ג
387 כ"י הגר"ח עצמו לענין בתי ע"ח לע"ל.
388 **מור וקציעה או"ח סימן שו**: ...אני מסופק בדין ארצות אדום
389 עמוך ומואב... דמיייתי מהר"ט ראה מצידון, לאו מילתא
390 היא, מה ענין צידון לעזה, עזה מיהת כבוש ראשון הואי, ואולי
391 גם בימי בית שני באה פעם בידי מלכי חשמונאים או הורדוס,
392 אבל צידון מעולם לא באה ליד ישראל אפילו בימי בית
393 ראשון, תמיד היו מלכי צור וצידון מלכיות וממשלות בפני
394 עצמן, לא נזכר בשום מקום בכתוב שכבושם ישראל...
395 **משפטי שאול – ארץ ומדינה, ס' קלא, עמ' תח-תט, על**
396 **היחס לשבויי מלחמה בזמן הזה, 'בשערייך ירושלים', ב,**
397 **הוצאת ישיבת מרכז הרב, תשל"ד**]: ... וברצוני להוסיף עוד
398 הערה כללית בנוגע להגדרה של "מלחמת מצוה" [או
399 "רשות"], אם שייכת בזמננו שאין מלך ואין סנהדרין. ונפ"מ
400 מזה לכל אותם הדינים הנוהגים במלחמה, כרמב"ם סו"פ ו'
401 פ"ז ופ"ח מה' מלכים. כי אמנם ראוי היה להגדיר את
402 מלחמתנו כיום כמלחמת מצוה עפ"י המבואר ברמב"ם פ"ה
403 שם מצד "עזרת ישראל מיד צר" ועוד. ברם נראה לפ"מ
404 שבירתי בע"ה ("עמוד הימיני" סימן י"ב פרק ה') שמוסדות
405 הממשל שלנו - הכנסת והממשלה, אין עליהם דין שררה, אלא
406 גדר נבחרים הפועלים מדין שליחי ציבור, ובדומה לשותפים
407 בעסק שבוחרים להם מביניהם מנהלי העסק וממלאי
408 תפקידים שונים בקשר לזה. ויוצא מזה כמה נפ"מ להלכה
409 כמבואר שם. כמו כן לעניננו, כיון שאינם אלא שליחי הציבור,
410 אין בכוחם לקבוע שם מלחמה גם על הפעולה המלחמתית
411 הנעשית לצורך הצלה וכל כיו"ב. ואין זה אלא כיחידים
412 שיוצאים להציל אחיהם הנתונים בצרה, או הנלחמים
413 ועומדים על נפשם, שגם אם רבים הם, ואף אם הם מאוגדים
414 במחנות צבאיים, מכל מקום אין פוקע מהם דין יחידים
415 היוצאים להציל. ועל כן כל אותם הדינים הנוהגים במלחמה,
416 בין אם זו רשות או מצוה, אינם אלא אם כן הוכרזה המלחמה
417 ע"י מלך או סנהדרין או שופט בזמן שפוט השופטים, שהיה
418 להם תורת שררה, ומכוח זה הכרזתם קובעת, ואין הדבר כן
419 בזמננו. (ור' שם ס"י קלב, קלג, קלה, קלו, קלט – והשווה עמוד
420 הימיני ס"י ז', ושם ס"י ט אות יב: למועצת ממשלה... יש סמכות כזו
421 שהיתה למלך ישראל, ור' גם ס"י טז, ארץ חמדה ועוד).
422 **העתק כתי"י - תגובת הרצי"ה, מוצש"ק מתן תורה...**
423 **התשל"ד**: בירור דברים - החוברת הנקראת בשם "בשעריך
424 ירושלים", הכוללת בה כמה דברי-תורה, ונחשבת כאילו היא
425 ביטויה-של-תורה של ישיבתנו המרכזית הקדושה, טעונה
426 בקורת ובירור יסודיים. והנה כעת בדברים אלה: מה שנאמר

427 שם, בדין ההתנהגות עם שבויים, שמוסדות הממשל שלנו,
428 הכנסת והממשלה, אין עליהם דין שררה של מלכות וכו', וכל
429 המשך הדברים הם דברים בטלים ומבוטלים, לאור דברי
430 קדשו של אמו"ר הרב זצ"ל, המפורשים ב"משפט-כהן" עמ'
431 שלו, "משפטי המלוכה הם ג"כ מה שנוגע למצב הכללי של
432 האומה, בכללה, ומה שנוגע להנהגת הכלל כל שמנהיג את
433 האומה דן הוא במשפטי המלוכה, שהם כלל צרכי האומה
434 הדרושים לשעתם ולמעמד העולם". וכן בדברי רבנו המאירי
435 סנהדרין נב: "ומ"מ דיני המלכות קיימים בכל זמן, ואף בכל
436 דור ודור יש רשות למנהיגי הדור גדולי הארצות לענוש ולהרוג
437 דרך הוראת שעה וכו', וזהו שנרמז בתורה ואל השופט אשר
438 בימים ההם". וכן בדרשות הר"ן דרוש אחד עשר: "כאשר לא
439 יהיה מלך בישראל, השופט יכלול שני הכחות, כח השופט וכח
440 המלך". ואין צריך לומר על מה שנאמר שם באותה חוברת,
441 ללמד זכות על הרוצחים שבאו להרוג אותנו, רחמנא ליצלן
442 מהאי דעתא. ושומר ישראל ישמרנו ויצילנו מגילויי דעות
443 מזיקות כאלה. נאמנכם דורש ומצפה שלום תורתכם באה"נ,
444 בצפיית ראיית הישועה השלימה, צביהודה הכהן קוק.
445 **נריה גוטל - סמכויות מנהיגי ישראל, בירורים בהלכות**
446 **הראי"ה, עמ' 93-94**: יתירה מזו, שיטה זו נותנת מענה גם
447 לנושאים אותם קשה לפתור באמצעות סימוכין אחרים.
448 אפשרות ההוצאה למלחמת רשות, ולשיטות אחדות גם
449 למלחמת מצוה, מותנית להלכה בהימצאותו של מלך המוציא
450 ומביא במלחמה. כמה ששינו במשנה סנהדרין (פ"ב מ"ד)
451 ובגמ' שם (טז ע"א, כ ע"ב ועיי"ש ב ע"א, ור' שם ר"ן ומאירי)
452 וברמב"ם ה' מלכים פ"ה ה"ב, ועיי"ש פ"ד ה"י ופי"א ה"ד)
453 וכן בפירושו למשנה סנהדרין (שם) ובסוף שורש י"ד של
454 ספהמ"צ (ור' שם במהד' הגר"ח העליר בנוגע למלחמת
455 מצוה!) ועיי"ש בהל' כלי המקדש (פ"י הי"ב) ובסוף השגות
456 הרמב"ן לספהמ"צ (ואף שם בנוגע למלחמת מצוה!) ור' תוסי'
457 שבועות (טו ע"א) ועיי"ש גם בתו"ט סנהדרין (פ"ב שם) - ומכל
458 הלן ברור שמציאותו של מלך [או המלכותיות ומקבילותיה
459 לדידו של מרן הרב זצ"ל] יש לראות בהם גורם הכרחי ואף
460 מעכב את אפשרות ההוצאה למלחמה אליבא דהלכתא. פן
461 מלכותי זה אינו יכול - קרוב לודאי - להיפתר כהלכה לא ע"י
462 גדרי תקנות-ציבוריות, אף לא ע"י דד"ד, ורק שיטת מרן הרב
463 זצ"ל נותנת לה מענה בר-סמכא, מענה הכרחי למציאות
464 ימינו. לכן, גם אותם הנוטים דרך כלל לנקוט בדרכי
465 הפתרונות האחרים, גם הם נזקקים לפתרון "המלכותי" אם
466 ברצונם להתמודד כהלכה עם בעיות מקיפות וכלליות כגון
467 אלה האמורות לעיל; והפכה אפוא שיטה זו מוקד ומרכז
468 לכולי עלמא.
469 **שולחן מלכים עמ' 98-101**: יש אומרים שכל שלטון אותו
470 מעמיד עם ישראל בארץ ישראל, חל על שלטון זה דין מלך.
471 זה היה מעמדם ההלכתי של השופטים, כמו גם מעמדו
472 ההלכתי של שלטון החשמונאים. עם זאת, יש שתוחמים את
473 תוקף השלטון להנהגת הכלל בלבד, כדוגמת מלחמת מצוה,
474 משפטי המלוכה ומרידה במלכות, אך לא בכל שנוגע למעמדו,
475 כבודו וזכויותיו האישיות של המנהיג. הוא הדין ביחס
476 להוצאה למלחמת הרשות, הוספה על העיר והעזרות וכיבוש
477 חבלי ארץ נוספים על ארץ ישראל המובטחת, שביחס לכך לא
478 מוקנות לו סמכויות. ויש מי שמסתפק שמא אף דיני מלחמת
479 מצוה לא נוהגים בשלטון זה לכל פרטיהם - לא תנהג הטלת
480 מס על האויב, לא עבדות ולא הריגה, לא מינוי כהן משוח
481 מלחמה, דין אשת יפת תואר, וכן הלכות ד' דברים המותרים
482 במלחמה. טעמו של דבר הוא, שדינים אלו נוהגים רק
483 במלחמה שנקבעה על ידי החלטת מלך. יש אומרים שגם
484 שלטון דמוקרטי בארץ ישראל נכלל בהעמדה מלך זו, ולכן
485 לממשלת מדינת ישראל יש דין מלך בכל שנוגע לענייני הכלל.
486 [ושם הערות 85-97].